

MỘT SỐ VẤN ĐỀ CƠ BẢN VỀ AN NINH PHI TRUYỀN THỐNG

1. Nguồn gốc xuất hiện khái niệm an ninh phi truyền thống

Đúng như tên gọi - “An ninh phi truyền thống (Non - Traditional Security)” là một vấn đề của thế giới hiện đại, chỉ mới xuất hiện trong giai đoạn cuối thế kỷ XX, đầu thế kỷ XXI. Giữa những năm 80 và đầu những năm 90 của thế kỷ XX, tình hình khu vực và thế giới đã có nhiều biến động, diễn biến phức tạp, cục diện và trật tự thế giới có nhiều thay đổi với sự sụp đổ của Liên Xô và Đông Âu. Cùng với đó, cách mạng khoa học - công nghệ, kinh tế tri thức đã làm thay đổi thế giới, tác động mạnh mẽ đến sự phát triển của nhiều quốc gia, trong đó có Việt Nam. Tuy nhiên, bên cạnh những thành công và thuận lợi, hội nhập quốc tế, khu vực và toàn cầu hóa đã đặt ra những vấn đề cấp bách ảnh hưởng đến toàn cầu, đe dọa đến cộng đồng khu vực và ở một số nơi trên thế giới nhiều vấn đề đáng quan ngại đã diễn ra với nhiều hình thức biểu hiện như: chiến tranh cục bộ, xung đột vũ trang, hoạt động can thiệp, mâu thuẫn tôn giáo, dân tộc, tranh chấp lãnh thổ, dịch bệnh hiểm nghèo, di dân bất hợp pháp, ô nhiễm môi trường, tội phạm có tổ chức, xuyên quốc gia... đòi hỏi mỗi quốc gia, mỗi dân tộc cần nỗ lực giải quyết những vấn đề nguy cơ đó. Đặc biệt, sau hàng loạt sự kiện chấn động thế giới như: cuộc khủng hoảng tiền tệ ở Đông Nam Á năm 1997¹, dịch bệnh SARS lan rộng thế giới năm 2003²... thì ở giữa giai đoạn này là sự kiện khủng bố kinh hoàng ngày 11/9/2001 tại nước Mỹ đã đe dọa nghiêm trọng đến an ninh thế giới, an ninh khu vực và mỗi công dân trong cộng đồng thế giới³. Từ đây, trong vốn từ vựng chính trị - thời sự, ngoại giao - quốc tế xuất hiện nhiều cụm từ, thuật ngữ mới của thời kỳ mới như: “thế giới sau 11/9”, “thánh chiến”, “cuộc chiến chống khủng bố mới”, “Al - Qaeda”, “an ninh phi truyền thống”, “an ninh chung”, “an ninh mới”, “an ninh toàn diện”, “ngoại giao phòng ngừa”; vv.. Thuật ngữ an ninh phi truyền thống sau đó đã xuất hiện chính thức trong “Tuyên

¹ Cuộc khủng hoảng tài chính Đông Nam Á là cuộc khủng hoảng tài chính trên diện rộng được bắt đầu từ tháng 7/1997 tại Thái Lan và nhanh chóng ảnh hưởng tới các nền kinh tế khác trong khu vực và thế giới.

² Đại dịch SARS: Hội chứng hô hấp cấp tính nặng (Severe acute respiratory syndrome; viết tắt: SARS) là một chứng bệnh hô hấp ở con người gây ra bởi một loại virus mang tên virus SARS. Giữa tháng 11/2002 và tháng 7/2003, dịch SARS bùng phát ở Hồng Kông (Trung Quốc) và lan tỏa gần như trở thành một đại dịch tại 37 quốc gia trên thế giới vào đầu năm 2003.

³ Sau đó, nước Mỹ và thế giới lại tiếp tục phải đối mặt với một nguy cơ lớn hơn nhiều, đó là cuộc chiến chống Tổ chức Nhà nước Hồi giáo (IS) tự xưng. Từng là một nhánh của mạng lưới khủng bố quốc tế Al - Qaeda, song mức độ nguy hiểm và tư tưởng cực đoan của nhóm này còn lớn hơn nhiều. Chính phủ Mỹ và nhiều nước phương Tây đều phải thừa nhận, đây là một mối nguy hiểm chưa từng có, nhất là khi IS đã chiêu mộ được hàng nghìn tay súng nước ngoài, bao gồm cả người châu Âu và người Mỹ.

bổ chung ASEAN - Trung Quốc về hợp tác trên lĩnh vực an ninh phi truyền thống"⁴ thông qua tại Hội nghị thượng đỉnh lần thứ 6, giữa các nước thuộc Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) và Trung Quốc tại Phnôm Pênh (Campuchia) ngày 01/11/2002. Theo đó, Hội nghị đã đề cập những vấn đề của thế giới đương đại đe dọa sự hòa bình, ổn định và thịnh vượng của các quốc gia, dân tộc. Như vậy, bên cạnh sự xuất hiện về dịch bệnh, biến đổi khí hậu, ô nhiễm môi trường, hiệu ứng nhà kính, nước biển dâng, sóng thần, động đất... thì cùng với đó là đe dọa của an ninh quân sự, sự gia tăng của các loại tội phạm có tổ chức, xuyên quốc gia, đe dọa an ninh khu vực và thế giới, đồng thời tạo ra những thách thức, nguy cơ mới đối với hòa bình, an ninh và ổn định trong và ngoài khu vực. Cũng trong Tuyên bố trên, các nhà lãnh đạo ASEAN và Trung Quốc đã bày tỏ sự quan ngại về những vấn đề an ninh phi truyền thống ngày càng gia tăng như “buôn lậu, ma túy, buôn bán phụ nữ và trẻ em, cướp biển, khủng bố, buôn lậu vũ khí, rửa tiền, tội phạm kinh tế quốc tế và tội phạm công nghệ cao”⁵. Như vậy, trên cơ sở “Tuyên bố chung ASEAN - Trung Quốc về hợp tác trên những lĩnh vực an ninh phi truyền thống, nhiều chương trình, tuyên bố, hợp tác giữa các quốc gia đã được đẩy mạnh để đấu tranh chống tội phạm xuyên quốc gia và lĩnh vực an ninh phi truyền thống như:

- Chiến lược hợp tác chống ma túy ASEAN năm 2000; Tuyên bố chung Bắc Kinh về hợp tác chống ma túy năm 2001;
- Tuyên bố chung giữa ASEAN - Hoa Kỳ về hợp tác chống khủng bố năm 2002; Tuyên bố chung ASEAN - EU về hợp tác chống khủng bố năm 2003;
- Tuyên bố Bali II năm 2003 về xây dựng Cộng đồng ASEAN; v...

Ngoài ra, ở cấp độ lớn hơn, các Hội nghị cấp cao, Hội nghị Bộ trưởng... cũng đã được tổ chức và đề cập vấn đề an ninh phi truyền thống và thách thức của nó (thiên tai, biến đổi khí hậu, an ninh nguồn nước, an ninh an toàn hàng hải, tội phạm xuyên quốc gia (ma túy, buôn người, an ninh mạng...) như:

- Hội nghị Bộ trưởng Quốc phòng các nước ASEAN với các đối tác về ứng phó với thách thức an ninh phi truyền thống năm 2010;

⁴ Xem Đào Minh Hồng, Lê Hồng Hiệp (chủ biên); Sổ tay thuật ngữ quan hệ quốc tế, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2018, tr.22.

⁵ Xem Đào Minh Hồng, Lê Hồng Hiệp (chủ biên); Sổ tay thuật ngữ quan hệ quốc tế, Sđd, tr.22

- Hội nghị Bộ trưởng Á - Âu (ASEM) về ứng phó với thách thức an ninh phi truyền thống năm 2012; v.v..

Căn cứ vào các tuyên bố nói trên và kết quả các Hội nghị phòng, chống tội phạm xuyên quốc gia, các nước đối thoại đã xây dựng các kế hoạch hợp tác, tăng cường trao đổi thông tin chính xác, hiệu quả, nâng cao nhận thức và vận động công chúng tham gia đối phó, ứng phó với các mối đe dọa an ninh phi truyền thống, thừa nhận đây là vấn đề cấp bách đe dọa đến an ninh, hòa bình và phát triển bền vững, ổn định của khu vực và nhân loại. Đáng chú ý, về hợp tác song phương, tiêu biểu phải kể đến là hợp tác giữa Trung Quốc và Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) năm 2002 (đã nêu trên). Sau đó, đến tháng 01/2004, hai bên đã tiếp tục ký một hợp tác trong lĩnh vực chống tội phạm phi truyền thống, theo đó Trung Quốc và ASEAN sẽ tăng cường nỗ lực chung chống lại tội phạm phi truyền thống thông qua việc chia sẻ thông tin, trao đổi nhân sự, đào tạo và hợp tác thi hành pháp luật. Bên cạnh đó, trong lĩnh vực hợp tác đa phương, có thể thấy các quốc gia Đông Á đã thành lập được một kế hoạch chống lại vấn đề ma túy liên quốc gia. Cụ thể, trong tháng 10/2000, Thái Lan đã cùng UNDCP (United Nations International Drug Control Program - Chương trình kiểm soát thuốc quốc tế của Liên hợp quốc) tổ chức Hội nghị quốc tế về thực hiện một ASEAN không ma túy vào năm 2015 với sự góp mặt của tất cả các nước thành viên ASEAN, Mỹ, Canada, Nhật Bản, Hàn Quốc, Trung Quốc, Ấn Độ, Niu Dillan, Ôxtrâylia và EU. Hội nghị đã ra Tuyên bố chính trị Bangkok về việc thực hiện ASEAN không ma túy vào năm 2015 và thông qua Kế hoạch hành động về hoạt động hợp tác ASEAN và Trung Quốc trong việc đối phó với hiểm họa ma túy (ACCORD).

Sau đó, ngày 16/11/2016, Hội nghị Bộ trưởng Quốc phòng các nước ASEAN về chủ đề “Thúc đẩy hợp tác quốc phòng vì một Cộng đồng ASEAN năng động, trong đó đề cập những mối đe dọa và thách thức về an ninh⁶ tại Thủ đô Viêng Chăn của Lào. Theo đó, khu vực ASEAN vẫn đang phải đối mặt với những mối đe dọa và thách thức an ninh cả truyền thống lẫn phi truyền thống mà không quốc gia, nhà nước đơn lẻ nào có thể tự xử lý. Ngoài khủng bố và chủ nghĩa cực đoan, thảm họa thiên nhiên và biến đổi khí hậu cũng là những thách

⁶ Xem: <http://thanhnien.vn/the-gioi/asean-truoc-nhung-thach-thuc-anh-ninh-766154.html>, truy cập ngày 22/10/2017

thức đáng kể đối với an ninh khu vực, do chúng tác động đến sinh kế và sự phát triển kinh tế - xã hội. Vì vậy, các Bộ trưởng Quốc phòng ASEAN cần kịp thời trao đổi quan điểm để tìm ra những giải pháp thích hợp nhằm giải quyết những thách thức an ninh đang nổi lên. Ngày 08/8/2017, ASEAN đã tổ chức Lễ kỷ niệm 50 năm thành lập. Ra đời trong giai đoạn căng thẳng nhất của Chiến tranh lạnh vào năm 1967, ASEAN đã từng bước phát triển thành một phần chủ chốt trong cấu trúc chính trị của khu vực châu Á - Thái Bình Dương. Với việc thông qua dự thảo khung Bộ Quy tắc ứng xử ở Biển Đông (COC) đúng dịp ASEAN tròn 50 tuổi được xem là một bước tiến lớn đối với nền hòa bình và an ninh khu vực. Tuy nhiên, ASEAN vẫn đang đối mặt với nhiều thách thức, đặc biệt là vấn đề bảo đảm an ninh, ổn định và đoàn kết khu vực. Trong đó, một loại tội phạm phi truyền thống⁷ là thách thức rất lớn đối với ASEAN đó là khủng bố xuất thân từ khu vực. Cụ thể, làn sóng khủng bố Marawi (Philippines) đã gióng lên hồi chuông báo động mới về an ninh tại Đông Nam Á. Chính điều kiện địa hình với biên giới nhiều lỗ hổng và rừng rậm dày đặc ở khu vực đã tạo điều kiện để các nhóm khủng bố xác lập căn cứ. Chúng đang hoạt động theo cách tối ưu hóa những mạng lưới tội phạm sẵn có vốn chuyên thực hiện các vụ buôn người, mua bán vũ khí, tội phạm có tổ chức xuyên quốc gia; v.v..⁸. Gần đây, ngày 02 và 03/4/2018 tại Selangor, Malaysia đã diễn ra Hội nghị Đối thoại ASEAN - Mỹ lần thứ 31 do Tổng Thư ký Bộ Ngoại giao Malaixia, nước điều phối quan hệ đối thoại ASEAN - Mỹ (giai đoạn 2015-2018) và Quyền Trợ lý Ngoại trưởng Mỹ đồng chủ trì. Đây là đối thoại thường niên cấp quan chức cao cấp để kiểm điểm và định hướng triển khai hợp tác giữa ASEAN và Mỹ. Cụ thể, tại Hội nghị đối thoại này, các nước ASEAN và Mỹ đều khẳng định tầm quan trọng của quan hệ đối tác chiến lược và chia sẻ các đánh giá tích cực về sự phát triển và các kết quả đạt được trong quan hệ và hợp tác về chính trị - an ninh, kinh tế và văn hóa - xã hội trên cơ sở triển khai Kế hoạch hành động giai đoạn 2016-2020 với 83/95 các hoạt động và dự án đã được thực hiện. Nhiều chương trình hợp tác và hỗ trợ của Mỹ dành cho ASEAN đã phát huy hiệu quả, đóng góp vào quá trình xây dựng cộng đồng ASEAN như Thỏa thuận Khuôn khổ thương mại và đầu tư (TIFA), Sáng kiến hợp tác kinh tế mở rộng (E3), Kết nối ASEAN - Mỹ, Dự án Kết nối

⁷ Khái niệm tội phạm phi truyền thống sẽ được đề cập tại tiểu mục 1 mục III Chương 2 cuốn sách này (TG)

⁸ Xem: <https://news.zing.vn/asean-o-tuoi-50-5-thach-thuc-lon-cua-to-chuc-khu-vuc-post769525.html>, truy cập ngày 22/10/2017

ASEAN thông qua thương mại và đầu tư (US - ACTI), Sáng kiến lãnh đạo trẻ Đông Nam Á (YSEALI), Sáng kiến hạ nguồn Mêkông (LMI)... Cụ thể, hai bên sẽ tiếp tục phối hợp chặt chẽ nhằm triển khai hiệu quả, nhất là trong các lĩnh vực ưu tiên như tự do thương mại và đầu tư, phát triển doanh nghiệp nhỏ và vừa, kinh tế số, tăng cường kết nối, hợp tác biển, giáo dục đào tạo, giao lưu và ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống như khủng bố, an ninh hàng hải, an ninh mạng, biến đổi khí hậu, an ninh nguồn nước⁹; v, v..

Ngoài ra, sự xuất hiện của thuật ngữ “an ninh phi truyền thống còn gắn với quá trình toàn cầu hóa, lý giải những vấn đề thực tiễn đang đặt ra trong bối cảnh cách mạng công nghiệp 4.0 trên thế giới. Một số học giả quan niệm về toàn cầu hóa mang tính tổng thể và đa diện hơn, nhấn mạnh sự rút ngắn về thời gian và không gian, khiến cho không một quốc gia nào có thể biệt lập với phần còn lại của thế giới¹⁰, mà các quốc gia tương hỗ và tác động qua lại với nhau¹¹. Hiểu dưới góc độ chung, “toàn cầu hóa là một khái niệm chỉ quá trình vận động của lịch sử xã hội loài người từ những bộ phận, quốc gia riêng lẻ, tương đối độc lập và tách biệt đến sự hình thành những mối liên kết chặt chẽ, tác động qua lại và phụ thuộc lẫn nhau trên tất cả các mặt ở phạm vi toàn cầu của đời sống xã hội mà nền tảng là sự liên kết kinh tế cùng với sự hình thành các tổ chức, các định chế quốc tế nhằm quản lý và điều chỉnh các hoạt động mang tính toàn cầu đó”¹². Tuy nhiên, toàn cầu hóa với sự gia tăng sự trao đổi ở mọi cấp độ cũng như sự bùng nổ các dòng dịch chuyển không ngừng của hoạt động tài chính, thương mại và công nghiệp, đã tạo nên hiệu ứng “đòn nén thời gian và không gian”¹³, dẫn tới sự thủ tiêu không gian và thời gian”, khiến cho biên giới quốc gia - một trong những biểu tượng của quyền lực nhà nước và chủ quyền quốc gia dần trở

⁹ Xem Hải Yến: Mỹ hợp tác với ASEAN ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống (<http://www.vnmedia.vn/>), truy cập ngày 08/12/2018

¹⁰ Xem Bernard Guillochon: Toàn cầu hóa - Duy nhất một hành tinh, nhiều dự án khác nhau, Ngân Điệp, Thu Trang dịch, Nxb. Trẻ, Hà Nội, 2011, tr.60

¹¹ Xem Bernard Guillochon: Toàn cầu hóa - Duy nhất một hành tinh, nhiều dự án khác nhau, Ngân Điệp, Thu Trang dịch, Nxb. Trẻ, Hà Nội, 2011, tr.60

¹² Mai Thị Quý; Toàn cầu hóa và vấn đề kế thừa một số giá trị truyền thống của dân tộc trong bối cảnh toàn cầu hóa hiện nay, Nxb, Khoa học Xã hội, Hà Nội, 2009, tr.17

¹³ David Harvey: The Condition of Postmodernity, an enquiry into the origins of cultural change, Oxford, Cambridge: Blackwell, trích dẫn bởi Robert John Holton, Globalization and the Nation - State. London: Macmillan Press, 1989, tr.8.

nên “trống rỗng”¹⁴, thoát khỏi sự kiểm soát của nhà nước: Sự suy yếu của biên giới quốc gia còn đến từ sự tác động của các tiến bộ khoa học - công nghệ mang đến cho cá nhân và các chủ thể khác SIS các phương tiện hữu hiệu hơn để “thoát khỏi sự kiểm soát của biên giới quốc gia - sự kiểm soát truyền thống của nhà nước”.

Tổng hợp các vấn đề trên là sự xuất hiện ngày càng nhiều những vấn đề có tính toàn cầu, gây bức xúc đối với các quốc gia và cộng đồng quốc tế như: ô nhiễm môi trường, biến đổi khí hậu, tội phạm xuyên biên giới, khủng bố...¹⁵ Đối mặt với những thách thức này, các quốc gia không thể đơn phương giải quyết được mà cần có sự hợp tác, tham gia của nhiều đối tác khác nhau. Mô hình “an ninh truyền thống” do nhà nước nắm vai trò chủ đạo bị thách thức bởi bối cảnh thế giới mới. Điều này dẫn tới những nhận thức mới về an ninh, trong đó có vấn đề an ninh phi truyền thống, cũng như bài toán đòi hỏi mỗi quốc gia, khu vực và quốc tế cần xây dựng chính sách, hoàn thiện hệ thống pháp luật có tính tương thích quốc tế cao và tạo cơ sở pháp lý vững chắc trong đấu tranh phòng, chống tội phạm, kết hợp những giải pháp và trình tự phù hợp, sử dụng đồng bộ các biện pháp từ chính trị, quốc phòng, an ninh, đối ngoại, khoa học - kỹ thuật, văn hóa - xã hội, kinh tế và không thể thiếu biện pháp pháp luật (trong đó có pháp luật hình sự) để thích ứng và xử lý, giải quyết kịp thời vấn đề an ninh phi truyền thống.

2. Nhận thức vấn đề an ninh phi truyền thống ở Việt Nam

Đối với Việt Nam, vấn đề an ninh phi truyền thống và xác định nội hàm khái niệm, cũng như ý nghĩa của nó đã sớm được Đảng ta nhận diện. Trước hết, Nghị quyết số 08/NQ - TW ngày 17/12/1998 của Bộ Chính trị (khóa VIII) về Chiến lược an ninh quốc gia đã cảnh báo và chỉ ra các yếu tố thách thức đối với an ninh quốc gia của nước ta trong đó có vấn đề an ninh phi truyền thống. Từ đó đến nay, Đảng và Nhà nước ta đã chú trọng và từng bước đề ra những chủ trương đối sách thích hợp đối với an ninh phi truyền thống và gắn các chủ

¹⁴ Jacques Chevallier: L'État post - moderne, Paris, Nxb. LGDJ, 2014, tr.29

¹⁵ Ngày 28/12/2018, tại Cairo, Ai Cập đã xảy ra một vụ đánh bom vào đoàn xe chở 15 khách du lịch Việt Nam làm nhiều người chết và bị thương. Việt Nam kêu gọi Chính phủ cùng nhân dân các nước đoàn kết chống lại chủ nghĩa khủng bố một cách không khoan nhượng để xây dựng cuộc sống hòa bình và đi lại an toàn tự do cho người dân lương thiện trên toàn thế giới (xem <http://baodatviet.vn>, truy cập ngày 30/12/2018)

trương, đối sách đó với các quan điểm, tư duy đổi mới kinh tế - xã hội, bảo đảm vững chắc quốc phòng - an ninh và đối ngoại trong thời kỳ đổi mới đất nước. Sau đó, Đảng Cộng sản Việt Nam đã thể theo nội dung các mối đe dọa (bao gồm các vấn đề về tự nhiên - xã hội và tội phạm phi truyền thống - xuyên quốc gia) của vấn đề an ninh phi truyền thống, đòi hỏi phải tập trung giải quyết trong Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI của Đảng như sau:

- “Các yếu tố đe dọa an ninh phi truyền thống, tội phạm công nghệ cao tiếp tục gia tăng. Những vấn đề toàn cầu như an ninh tài chính, an ninh năng lượng, an ninh lương thực, biến đổi khí hậu, thiên tai, dịch bệnh... sẽ tiếp tục diễn biến phức tạp...”¹⁶;

- “Những căng thẳng, xung đột tôn giáo, sắc tộc, ly khai, chiến tranh cục bộ, bạo loạn chính trị, can thiệp, lật đổ, khủng bố vẫn sẽ diễn ra gay gắt; các yếu tố đe dọa an ninh phi truyền thống, tội phạm công nghệ cao trong các lĩnh vực tài chính - tiền tệ, điện tử - viễn thông, sinh học, môi trường... còn tiếp tục gia tăng...”¹⁷.

Những nội dung cụ thể về các mối đe dọa đến từ an ninh phi truyền thống nói trên cũng tiếp tục được ghi nhận tại Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng¹⁸. Cùng với đó, Nghị quyết số 29 - NQ/TW ngày 10/4/2013 của Ban Chấp hành Trung ương về hội nhập quốc tế đã chỉ rõ mục tiêu, quan điểm hợp tác quốc tế và ứng phó trong quá trình toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế như sau¹⁹:

1) Mục tiêu: Hội nhập quốc tế phải nhằm củng cố môi trường hòa bình, tranh thủ tối đa các điều kiện quốc tế thuận lợi để phát triển đất nước nhanh và bền vững, nâng cao đời sống nhân dân; giữ vững độc lập, chủ quyền, thống nhất, toàn vẹn lãnh thổ và bảo vệ vững chắc Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa; quảng bá hình ảnh Việt Nam, bảo tồn và phát huy bản sắc dân tộc; tăng cường

¹⁶ Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, tr.28, 182-183

¹⁷ Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, tr.28, 182-183

¹⁸ Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Sđd, tr.71-72.

¹⁹ Xem: <http://dangcongsan.vn/tu-lieu-van-kien/ngghi-quyet/doc/2925201511520646.html>, truy cập ngày 22/10/2017

sức mạnh tổng hợp quốc gia, nâng cao vị thế, uy tín quốc tế của đất nước; góp phần tích cực vào sự nghiệp hòa bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội trên thế giới.

2) Quan điểm chỉ đạo: “Chủ động và tích cực hội nhập quốc tế là định hướng chiến lược lớn của Đảng nhằm thực hiện thắng lợi hai nhiệm vụ quan trọng là xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa” là

+ Hội nhập quốc tế là sự nghiệp của toàn dân và của cả hệ thống chính trị dưới sự lãnh đạo của Đảng và sự quản lý của Nhà nước. Mọi cơ chế, chính sách phải phát huy tính chủ động, tích cực và khả năng sáng tạo của tất cả các tổ chức, cá nhân, khai thác hiệu quả các tiềm năng của toàn xã hội, của các tầng lớp nhân dân, bao gồm cả cộng đồng người Việt Nam đang sinh sống và làm việc ở nước ngoài vào công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

+ Hội nhập quốc tế trên cơ sở phát huy tối đa nội lực; gắn kết chặt chẽ và thúc đẩy quá trình hoàn thiện thể chế, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực, hiện đại hóa kết cấu hạ tầng, nâng cao sức mạnh tổng hợp và năng lực cạnh tranh quốc gia; gắn kết chặt chẽ với việc tăng cường mức độ liên kết giữa các vùng, miền, khu vực trong nước.

+ Hội nhập kinh tế là trọng tâm, hội nhập trong các lĩnh vực khác phải tạo thuận lợi cho hội nhập kinh tế và góp phần tích cực vào phát triển kinh tế, củng cố quốc phòng, bảo đảm an ninh quốc gia, giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc, thúc đẩy phát triển văn hóa, xã hội; hội nhập trong các lĩnh vực phải được thực hiện đồng bộ trong một chiến lược hội nhập quốc tế tổng thể, có lộ trình phù hợp với điều kiện thực tế và năng lực của đất nước.

+ Hội nhập quốc tế là quá trình vừa hợp tác vừa đấu tranh; kiên định lợi ích quốc gia, dân tộc; chủ động dự báo, xử lý linh hoạt mọi tình huống, không để rơi vào thế bị động, đối đầu, không tham gia vào các tập hợp lực lượng, các liên minh của bên này chống bên kia.

+ Nghiêm chỉnh tuân thủ các cam kết quốc tế mà Việt Nam tham gia đi đôi với chủ động, tích cực tham gia xây dựng và tận dụng hiệu quả các quy tắc, luật lệ quốc tế và tham gia các hoạt động của cộng đồng khu vực và quốc tế; chủ động đề xuất sáng kiến, cơ chế hợp tác trên nguyên tắc cùng có lợi; củng cố và nâng cao vai trò trong cộng đồng khu vực và quốc tế, góp phần tích cực vào

cuộc đấu tranh vì hòa bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội trên thế giới.

Tiếp đến, ngày 25/10/2013, Hội nghị Trung ương 6 (khóa XI) ban hành Nghị quyết số 28 - NQ/TW về Chiến lược bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới. Nghị quyết được ban hành trên cơ sở thành tựu, kinh nghiệm về lý luận và thực tiễn qua gần 30 năm đổi mới đất nước, nhất là kế thừa kết quả 10 năm thực hiện “Chiến lược bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới” (Chiến lược bảo vệ Tổ quốc năm 2003 của Hội nghị Trung ương 8 (khóa IX)). Đáng chú ý, trong đó có tư tưởng “giữ nước phải giữ từ thời bình”. Cụ thể, không phải cứ tiến hành chiến tranh hoặc hoạt động liên quan đến chiến tranh mới được coi là giữ nước, mà giữ nước tối ưu là làm cho đất nước không phải tiến hành chiến tranh. Đối với các tranh chấp, bất đồng với các nước liên quan thì kiên trì giải quyết bằng biện pháp hòa bình, trên cơ sở luật pháp quốc tế. Ngoài ra, Đảng ta cũng chỉ rõ phương thức đấu tranh là kết hợp đấu tranh vũ trang và phi vũ trang, nhưng lấy đấu tranh phi vũ trang là chủ yếu nhằm chủ động ngăn ngừa, làm thất bại mọi âm mưu, hoạt động chống phá của các thế lực thù địch; khắc phục tình trạng sơ hở, mất cảnh giác. Phòng ngừa, ngăn chặn hiệu quả các nguy cơ xung đột, chiến tranh biên giới, biển, đảo, chiến tranh mạng; không để xảy ra bạo loạn, khủng bố, hình thành tổ chức chính trị đối lập trong nước²⁰.

Đặc biệt, tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng năm 2016, Đảng ta đã tiếp tục khẳng định nhận thức, quan điểm nhất quán về những nội dung, thách thức an ninh phi truyền thống đối với sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc trong thời kỳ mới. Văn kiện đã nhấn mạnh: “Tăng cường quốc phòng an ninh bảo vệ vững chắc Tổ quốc xã hội chủ nghĩa... sẵn sàng ứng phó với các mối đe dọa an ninh truyền thống và phi truyền thống, bảo đảm an ninh, an toàn thông tin, an ninh mạng”²¹. Yêu cầu cơ bản đặt ra là phải tiếp tục hoàn thiện hệ thống pháp luật, cơ chế, chính sách về quốc phòng, an ninh; nâng cao hiệu lực, hiệu quả quản lý nhà nước trong lĩnh vực quốc phòng, an ninh²²; vv..

²⁰ Xem: <https://www.baomoi.com/bai-3-giu-vung-on-dinh-chinh-tri-bao-ve-vung-chac-to-quo-viet-nam-xa-hoi-chu-nghia/c/18410678.epi>, truy cập ngày 22/10/2017

²¹ Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Sđd, tr.148, 151

²² Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Sđd, tr.148, 151

Bên cạnh những lợi ích và cơ hội to lớn, cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư (4.0)²³ cũng đang đặt ra những thách thức gay gắt, đặc biệt là thách thức an ninh phi truyền thống. Nếu an ninh truyền thống coi an ninh quốc gia là bảo vệ đất nước trước các mối đe dọa hoặc tấn công quân sự cả từ bên ngoài và bên trong, thì an ninh phi truyền thống - ngoài việc bảo vệ chủ quyền quốc gia - còn bao gồm cả việc bảo vệ con người (cá nhân) và cộng đồng trước những mối đe dọa và nhân tố mang tính xuyên quốc gia, phi chính trị, phi quân sự.

Ngoài ra, “bên cạnh thách thức an ninh truyền thống, đất nước ta đang phải đối mặt với nhiều nguy cơ an ninh phi truyền thống, nhất là an ninh thông tin, an ninh mạng, an ninh kinh tế, an ninh nguồn nước, năng lượng, lương thực, ô nhiễm môi trường, biến đổi khí hậu, thiên tai, dịch bệnh, tội phạm xuyên quốc gia, tội phạm sử dụng công nghệ cao...”²⁴.

Như vậy, trên cơ sở nhận thức về tính nghiêm trọng của các mối đe dọa an ninh phi truyền thống, nhiều chính khách, nhà khoa học, luật gia, nhà hoạt động quân sự, ngoại giao ở Việt Nam²⁵ đã và đang tiếp cận, nghiên cứu vấn đề an ninh phi truyền thống trong mối liên hệ với an ninh truyền thống, an ninh quân sự và việc ứng phó, đối phó với những giải pháp cụ thể cho vấn đề này. Tuy nhiên, việc xác định nội dung các mối đe dọa hay lĩnh vực cần giải quyết của an ninh phi truyền thống sẽ khác nhau phụ thuộc vào góc độ tiếp cận, mục đích nghiên cứu hoặc hoạch định chính sách, phương hướng hành động. Việc nghiên

²³ Cách mạng công nghiệp lần đầu tiên sử dụng năng lượng nước và hơi nước để cơ giới hóa sản xuất; cách mạng công nghiệp lần thứ hai ứng dụng điện năng để sản xuất; cách mạng công nghiệp lần thứ ba sử dụng điện tử và công nghệ thông tin để tự động hóa sản xuất; cách mạng công nghiệp lần thứ tư kết hợp các công nghệ với nhau, qua đó làm mờ ranh giới giữa vật lý, kỹ thuật và sinh học (theo ông Klaus Schwab, Chủ tịch điều hành Diễn đàn Kinh tế thế giới)

²⁴ Xem: <http://www.nhandan.com.vn/chinhtri/item/30874102-cuoc-cach-mang-cong-nghiep-lan-thu-tu-toi-co-phat-trien-va-cac-thach-thuc-an-ninh-phi-truyen-thong.html>, truy cập ngày 22/10/2017.

²⁵ Xem Hồ Châu (Chủ nhiệm): Mối đe dọa an ninh phi truyền thống và tác động của nó đến quan hệ quốc tế hiện nay, Đề tài cấp Bộ, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh, Hà Nội, 2006; Lê Văn Cương: Tác động của nhân tố an ninh phi truyền thống đối với văn hóa và con người ở một số nước Đông Á, Thông tin Khoa học Xã hội, số 9/2008; Tô Lâm: Ứng phó với các mối đe dọa an ninh phi truyền thống mang tính toàn cầu, Tạp chí Khoa học và Chiến lược, số 20/2013; Phạm Thành Dung: An ninh phi truyền thống - vấn đề mang tính toàn cầu, Tạp chí Giáo dục lý luận, số 191/2013; Nguyễn Văn Hương: An ninh phi truyền thống: Nguyên cơ, thách thức, chủ trương và giải pháp đối phó ở Việt Nam, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, 2014; Trần Đại Quang: Không gian mạng - Tương lai và hành động, Nxb. Công an nhân dân, Hà Nội, 2015; Tô Lâm, Nguyễn Xuân Yêm (tổng chủ biên): An ninh phi truyền thống trong thời kỳ hội nhập quốc tế, Nxb. Công an nhân dân, Hà Nội, 2017.

cứu các mối đe dọa an ninh phi truyền thống được đặt ra trong khoa học và thực tiễn xã hội có thể xếp về hai nhóm sau:

- Nhóm về những quá trình tự nhiên và biến đổi xã hội gây bất lợi đến xã hội, đến con người như: biến đổi khí hậu, thiên tai, dịch bệnh truyền nhiễm, ô nhiễm môi trường, cạn kiệt tài nguyên, di dân bất hợp pháp... - tương ứng với từng lĩnh vực an ninh trọng yếu.

- Nhóm về những hành vi tiêu cực (phạm pháp) do cá nhân hoặc pháp nhân (tổ chức) thực hiện cũng ảnh hưởng bất lợi đến xã hội, đến con người như: khủng bố, tội phạm xuyên quốc gia (buôn bán ma túy, buôn bán người, vũ khí, tội phạm kinh tế quốc tế, rửa tiền), tội phạm công nghệ cao... - tương ứng các tội phạm phi truyền thống.

Tiếp cận vấn đề an ninh phi truyền thống dưới góc độ khoa học luật hình sự có nghĩa là tập trung nghiên cứu đối tượng là các mối đe dọa an ninh phi truyền thống thuộc nhóm thứ hai bởi vì, luật hình sự không gì khác hơn - là ngành luật quy định về tội phạm và hình phạt.

Trên cơ sở những nhận thức mới về vấn đề an ninh phi truyền thống, Bộ luật Hình sự Việt Nam năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2017²⁶ đã có những sửa đổi, bổ sung quan trọng điều chỉnh để ứng phó có hiệu quả, đáp ứng yêu cầu của các công ước quốc tế, nghị định thư và yêu cầu phòng ngừa tội phạm bằng việc xử lý các hành vi phạm tội như: 1) Sửa đổi quy định về chuẩn bị phạm tội theo hướng bổ sung thêm hành vi thành lập, tham gia nhóm tội phạm để thực hiện một tội phạm cụ thể (Điều 14); 2) Bổ sung và quy định trách nhiệm hình sự của pháp nhân thương mại (Điều 2, Điều 8 và Chương XI); 3) Sửa đổi tội mua bán người và tội mua bán người dưới 16 tuổi (các điều 150, 151) trên tinh thần Nghị định thư về phòng, chống buôn bán người, đặc biệt là phụ nữ và trẻ em; 4) Bổ sung tội cưỡng bức lao động, tội bắt cóc con tin và tội cướp biển (các điều 297, 301, 302) trên tinh thần các công ước quốc tế; 5) Sửa đổi tội rửa tiền (Điều 324) đáp ứng đầy đủ yêu cầu của các khuyến nghị của Lực lượng đặc nhiệm tài chính về phòng, chống rửa tiền... 6) Tội phạm hóa một số hành vi nguy hiểm cho xã hội mới như: Tội sản xuất, mua bán, trao đổi hoặc tặng cho công cụ, thiết bị, phần mềm để sử dụng vào mục đích trái pháp luật (Điều 285), tội thu thập, tàng

²⁶ Bộ luật Hình sự năm 2015 đã được sửa đổi, bổ sung theo Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Bộ luật Hình sự số 100/2015/QH13 ngày 03/7/2017 (sau đây gọi tắt là Bộ luật Hình sự năm 2015).

trữ, trao đổi, mua bán, công khai hóa trái phép thông tin về tài khoản ngân hàng (Điều 291); 7) Bổ sung thêm chủ thể của tội phạm là pháp nhân thương mại đối với tội tài trợ khủng bố (Điều 300) và tội rửa tiền (Điều 324) trong Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Bộ luật Hình sự số 100/2015/QH13 ngày 03/7/2017; v.v...

Như vậy, ở Việt Nam, dưới góc độ khoa học luật hình sự, ý thức và hành động thực tiễn nhằm ứng phó trước thách thức an ninh phi truyền thống đã thể hiện rõ ràng qua nhiều quy định cụ thể trong Bộ luật Hình sự. Tuy nhiên, trên phương diện lý thuyết lại chưa có công trình nghiên cứu nào làm rõ những nhận thức cơ bản về thách thức an ninh phi truyền thống đối với pháp luật hình sự Việt Nam để từ đó đánh giá, hoàn thiện quy định pháp luật hình sự nhằm ứng phó có hiệu quả, cũng như chỉ ra vai trò của pháp luật hình sự để ứng phó trước vấn đề đã nêu cần thay đổi ra sao. Do đó, việc nghiên cứu đề tài pháp luật hình sự Việt Nam trước thách thức an ninh phi truyền thống hiện nay là nghiên cứu đầu tiên trong khoa học pháp lý, có tính thời sự và giải quyết được những nhu cầu cấp bách về lý luận, thực tiễn và pháp lý liên quan đến vấn đề đã nêu.

Tài liệu tham khảo

Đào Minh Hồng, Lê Hồng Hiệp (chủ biên); Sổ tay thuật ngữ quan hệ quốc tế, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2018

<http://thanhnien.vn/the-gioi/asean-truoc-nhung-thach-thuc-anh-ninh-766154.html>, truy cập ngày 22/10/2017

<https://news.zing.vn/asean-o-tuoi-50-5-thach-thuc-lon-cua-to-chuc-khu-vuc-post769525.html>, truy cập ngày 22/10/2017

Hải Yến: Mỹ hợp tác với ASEAN ứng phó với các thách thức an ninh phi truyền thống (<http://www.vnmedia.vn/>), truy cập ngày 08/12/2018

Bernard Guillochon: Toàn cầu hóa - Duy nhất một hành tinh, nhiều dự án khác nhau, Ngân Điệp, Thu Trang dịch, Nxb. Trẻ, Hà Nội, 2011

Mai Thị Quý; Toàn cầu hóa và vấn đề kế thừa một số giá trị truyền thống của dân tộc trong bối cảnh toàn cầu hóa hiện nay, Nxb, Khoa học Xã hội, Hà Nội, 2009

David Harvey: The Condition of Postmodernity, an enquiry into the origins of cultural change, Oxford, Cambridge: Blackwell, trích dẫn bởi Robert John Holton, Globalization and the Nation - State. London: Macmillan Press, 1989

Jacques Chevallier: L'État post - moderne, Paris, Nxb. LGDJ, 2014

Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011

Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2016

<http://dangcongsan.vn/tu-lieu-van-kien/ngghi-quyet/doc-2925201511520646.html>, truy cập ngày 22/10/2017

<https://www.baomoi.com/bai-3-giu-vung-on-dinh-chinh-tri-bao-ve-vung-chac-to-quoc-viet-nam-xa-hoi-chu-nghia/c/18410678.epi>, truy cập ngày 22/10/2017

<http://www.nhandan.com.vn/chinhtri/item/30874102-cuoc-cach-mang-cong-nghiep-lan-thu-tu-thoi-co-phat-trien-va-cac-thach-thuc-an-ninh-phi-truyen-thong.html>, truy cập ngày 22/10/2017.

Hồ Châu (Chủ nhiệm): Mối đe dọa an ninh phi truyền thống và tác động của nó đến quan hệ quốc tế hiện nay, Đề tài cấp Bộ, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh, Hà Nội, 2006;

Lê Văn Cương: Tác động của nhân tố an ninh phi truyền thống đối với văn hóa và con người ở một số nước Đông Á, Thông tin Khoa học Xã hội, số 9/2008;

Tô Lâm: Ứng phó với các mối đe dọa an ninh phi truyền thống mang tính toàn cầu, Tạp chí Khoa học và Chiến lược, số 20/2013;

Phạm Thành Dung: An ninh phi truyền thống - vấn đề mang tính toàn cầu, Tạp chí Giáo dục lý luận, số 191/2013;

Nguyễn Văn Hưởng: An ninh phi truyền thống: Nguy cơ, thách thức, chủ trương và giải pháp đối phó ở Việt Nam, Nxb, Đại học Quốc gia Hà Nội, 2014;

Trần Đại Quang: Không gian mạng - Tương lai và hành động, Nxb. Công an nhân dân, Hà Nội, 2015;

Tô Lâm, Nguyễn Xuân Yêm (tổng chủ biên): An ninh phi truyền thống trong thời kỳ hội nhập quốc tế, Nxb. Công an nhân dân, Hà Nội, 2017.